

Josep PERARNAU I ESPELT

FULL ESCADUSSER D'UN CARTULARI DE RIPOLL

Un bon amic, recercador de llepolies bibliogràfiques, m'ha posat a les mans un full de pergami, clarament retallat, foradat i afectat de diverses humitats, però que podria haver format part d'un antic cartulari ripollenc. Per això crec que és doblement interessant de donar-lo a conèixer.

El full, ara escadusser, però abans clarament pertanyent a un plec i qui sap si a un volum té, en el moment de passar per les meves mans, una superfície de 220 x 323 mm. Doblat per la meitat en sentit longitudinal, té dos folis de 220 x 160 mm. El forat afecta el pergami en sentit paral·lel al séc del primitiu doblatge del full amb 80 x 28 mm en els punts de màxima llargària i amplària, respectivament.

La caixa d'escriptura té 128 mm d'amplada, essent impossible, a base d'aquest full, de saber-ne l'alçada o altura, car és retallat de la part superior de les pàgines. L'amplària de la caixa d'escriptura era de 133 mm i encara són visibles tant les línies del quadre com les de les ratlles. La distància entre la caixa d'escriptura i el séc del llom és de 29 mm, essent impossible de saber les altres distàncies per culpa de les retallades tant de la part superior com de la lateral del full. L'escriptura és gòtica formada, amb reminiscències de carolíngia, datable de la primera meitat del segle XIII. La tinta emprada és de color ros, essent escrits amb tinta vermella tant l'encapçalament de cada peça com la seva caplletra. Els documents copiats empen els formularis tan estesos i coneguts d'aquells segles anteriors o d'entorn de l'any 1000 i per aquesta raó m'he permès de completar aquells fragments que és normal de trobar en els corresponents formularis, col·locant, però, en tal cas dins parèntesis quadrats el text substitutori.

El volum, del qual formava part el full que ens ocupa, ja era fora de Ripoll durant el segle XVIII, car fou aprofitat per a cobertes d'una recopilació de papers d'un pintor, segons anotació que hom intentà de fer desaparèixer i per això és difícilment legible sense ajut de llum de quars.

En l'esmentada anotació hi ha la data del 1717, però aquesta podria ésser data ja reculada en el moment d'escriure la nota. També hi ha, ben visible «Nº 53», posterior a la nota, però segurament del mateix segle XVIII. L'absència del monestir de Ripoll durant el segle XVIII pot ésser una de les explicacions del fet que el cartulari no fos esmentat per Jaume Villanueva en el capítol que dedica a l'abadia en el volum VIII del *Viage literario a las Iglesias de España. Viage a las Iglesias de Vique y de Solsona. 1806 y 1807*, València 1821, 1-60.

No crec que calgui subratllar aspectes ben coneguts dels lectors d'ATCA, com són els mots catalans topogràfics, ben documentats en els actes notariais contemporanis, també en els nostres. Però no puc deixar d'assenyalar el salt de la manca de cognoms en els dos primers documents a llur presència en un estadi molt primitiu en el tercer. En efecte, els fills mascles d'En Pere Duran no es diuen «Durandi/de Duran», ans «Petri/de Pere», en genitiu, amb la qual cosa ens trobem amb la primitiva funció del cognom i almenys amb una de les raons del seu origen.

Marco una separació més forta entre els documents segon i terç a fi d'assenyalar la manca d'un o més fulls doblats amb el corresponent text entre els dos folis conservats.

Quant a l'edició, col·loco entre parèntesis quadrats els complements textuals que m'he vist amb cor de fer o aquelles paraules que, per la humitat soferta, són de lectura dubtosa; i entre dues línies inclinades /.../ una frase del primer document afegida entre dues ratlles. Fora d'aquests casos, he procurat d'ésser literalment fidel al text del full.

La frase llatina precedent l'inici dels documents segon i quart, transcrita en lletra cursiva, segurament no pertany als textos primitius, ans és un resum del contingut escrit pel responsable de la recopilació documental, a la qual aquests fragments pertanyien, i podria haver estat un cartulari tant del monestir com d'alguna de les seves funcions, potser de la sagristia, esmentada en el document darrer.

Barcelona, juny del 1989

Document núm. 1

961 febrer 6

Garsias i la seva esposa Iquilo fan donació dels béns ací especificats a Santa Maria de Ripoll sota les condicions expressades.

Còpia en volum específic. Document incomplet per manca dels fragments inicial i central. També és mancat de la rúbrica inicial.

[*In nomine Domini. Ego Garsias et uxor mea Ychilo, donatores. Certum quidem et manifestum est enim quia sic placuit animis nostris et placet, nullius cogentis imperio nec suadentis ingenio, sed propria et expontanea nobis hoc elegit bona voluntas ut donare faciamus ad Domino Deo et Sancte Marie, que sita est in Riopullo, campos et vineas et terras].*
 ...et in ipso campo que dicunt Wadello. Affrontat de tres partes in terra Sancta Maria, de iiii^a in terra Blandrigo. Et in isto campo dono ipsa mea medietate. Et ipso

campo que dicunt Olmeda, de duas partes in terra sancte Marie, de iii^a in terra Blandrigo, de iiii^a in terra Baldouigo et eres suos, et in isto campo dono ipsa mea medietate. Et ipsa vinea uel terra, que dicunt ad ipsa Usclada Plana de Eldemar, affrontat de una parte in terra Atilane et suos e[res], de alia in terra Elias, de iii^a et iiii^a in terra vel vinea de Belleto, [et in is]ta dono ipsa [medi]etate. Et ipsa terra, que dicunt Segalar de Gisclarigo, affron[tat de una et a]lia partes in vinea et terra de Gisclarigo, de iii^a in torrente de (.....) in terra Eldesindo et suos eres. Et infra istas affrontationes [dono ipsa mea] medietate. Et in locum que dicunt Morarios affron[tat de una parte in terra Atilane et de altera in terra Aludia, de iii^a [in terra T]odemondo, de iiii^a in torrente, que dicunt Sauugarios. Et infra istas affrontationes dono ipsa mea sexta parte. Et in Vilar [Sal...tosi] affrontat ipse campus de una parte in terra Tode-mondo et suos heres, de alia in terra Atilane, de iii^a in terra Blandrigo et suos [he-res], de iiii^a in terra Adaulfo. Infra istas affrontationes dono mea tertia parte. /Et ipsas duas sortes vel vinea qui sunt super ipsa strata qui uadit ad ipsa[s...?].]pe, terras et vineas de Atilane et de Arderico et Ricario et Sunaulfo dono ab integ[ro]/. Quantum infra istas affrontationes includit sic dono ego Garsias et ego Ihlo ad domum sancte Marie propter remedium animas nostras et anima genitori meo Gelsindo monacho, ut de ista ora [in] antea teneant ipsi seruientes domum sancte Marie ipsos duos campos, qui sunt in ipsa plana de subtus Villa de Molas et aliud quod <f. 1v>.....
 arboribus teneat ista Ichilo, uxor mea, in subiectione sancte Marie et non habeat licenciam vindere nec commutare nec alienare nisi ad domum Sancte Marie. Et si iste nepus meus Rosellus bene seruierit et gubernauerit ista Ichilo omnibus diebus uite sue, post Ychilone remaneat ipsum suum decimum ad isto Resollo (*sic*) et ille seruire hoc faciat ad domum sancte Marie usque ad obitum suum et postea remaneat ad domum sancte Marie. Et ista Ychilo per singulos annos donare faciat ad [domum] sancte Marie perna .i. et ss .i. de vino et gallinas duas, et est manifestum. Quod si nos donatores aut ullus homo qui contra ista donatio[ne ve]nerit ad inrumpendum, non hoc ualeat uindicare, sed [componat] hec omnia ad domum Sancte Marie in quadruplo cum omni sua immelio[racione] et hanc ista donatio firmis permaneat omnique tempore. Facta [donatio .vii.] idus februarii anno .vii. regnante Lothario rege, filio Ludovici regis. Sig+num Garsias. Sig+num Ychilo, qui hanc donatione fecimus et testes firmare rogauimus. Sig+num Blandrigo. Sig+num Gelsindo. Sig+num Daudid. Sig+num Sonofredus. Sig+num Gischafre[dus]. Sig+num Companio. Sig+num Bulgarus.

SSS Widisclus leuita, qui hanc donatione scripsi et signavi sub die, quo supra.

Document núm. 2

979-1008

Llombard i la seva muller Dadildis venen un alou que posseeixen a Moles a l'abat Sunifred i a la comunitat monàstica de Santa Maria de Ripoll.

Còpia en volum específic. Document incomplet, del qual només s'ha conservat la rúbrica inicial i l'encapçalament.

De uenditione, quam Langouardus et uxor eius fecerunt Riuiipullo in Molas

In nomine Domini. Ego, Langouardus et uxor mea Dadildis, uinditores sumus ad domum Sancte Marie cenobii Riopullensis uel ad Soniefredo abbate et omni congregatione sancte Marie. Per hanc scripturam uinditionis nostre vindimus ad domum sancte Marie alodem nostrum proprium, qui nobis aduenit

Document núm. 3

1115 maig 1

Pere Duran i els seus fills, [Ramon, Joan i Maria], passen i liquiden comptes amb Pere Agx, representant de Santa Maria de Ripoll, i en virtut de dita liquidació cedeixen a l'esmentat monestir o a l'obra del mateix totes les seves propietats i reben vuit sous de Jaca.

Còpia en volum específic. Document incomplet per pèrdua de més de la meitat del text. També manca la rúbrica inicial.

[In nomine Domini. Ego Petrus Durandi cum filiis et filiabus meis diffinitor sum ad domino Deo et Sancte Marie vel ad ipsa opera in potestate Petri Agx. Per hanc scripturam difinitionis].

< f. 2r > ... de occiduo in flumen Teder, de circi in Pug[alorno/iaforno?]. Quantum istas affrontationes includunt, sic relinquo iam dictum Petro Durandi cum filiis vel filiabus suis quantum abeo vel abere debeo in totis locis ad Deo et sancte Marie uel ad ipsa opera in petestate (sic!) Petri Agx, cum exio uel regressio suo vel cum suis affrontationibus in propter precium solidorum .viii. Iaca, et est manifestum. Quod si ego difinitor aut ullus homo vel femina, qui contra ista diffinitione uenerit ad inrumpendum, non ualeat uindicare, sed componat in duplo cum sua immelioratione. Facta ista diffinitio die kalendis mai anno. vii. regni Ledouico regis. Sig+num Petro Durandi, qu[i] ista diffinitione feci scribere et firmaui et testes firmare rogau. Sig+num Raimundus Petri. Sig+num Johannis Petri. Sig+num Maria. Sig+num Petrus Goltredi. Sig+num Raimundus Ademar. Sig+num Petrus Bernardi.

Raimundus leuita, qui hoc rogatus scripsit sub die et anno S+S quo s[upra].

Document núm. 4

1122 maig 9

Berenguer Sanç, sagristà de Santa Maria de Ripoll, estableix Arnau Miró i després d'ell un dels seus fills millors en la vinya de Santa Maria a Moles, amb l'obligació de cultivar-la, d'engrandir-la i de construir-hi una casa, i amb la de donar al monestir la meitat de la collita del vi i la quarta part de la dels altres queviures.

Còpia en volum específic. Document incomplet per pèrdua de la seva part central.

De concessione vinee de Moles, quam Berengarius Sancii fecit Arnallo M[ironis]

In nomine Domini. Ego Berengarius Sancius, sacri custos sancte Marie Riuipull[i], concedo tibi, Arnallus Mironis, et uni de melioribus filiis tuis post te, vineam sancte Marie de Molis sub ea ratione ut bene eam labores et complantes et tam plantata quam complantanda b[e]ne custodias et conserues et ut annuatim Deo et sancte Marie eius[ue] sacri scriniis medietatem de vino, quod inde exierit et quartam partem annone fideliter donetis, et ut domum ibi hed[i-<2v>-ficetis] pro [censum] per unum quemque annum. Quod si hec omnia fideliter non feceritis et reprehensi, infra .xxx^a dies non emandaueritis, ueniat uobis hoc totum in perditione. Pro ista uero concessione uobis facta a me, accipio a uobis .viii. solidos plate et in alia uice morabatino .i. Actum est hoc .vij. idus may, anno .xiiij^o. regni Ledouici regis. Sig+num Berengarii Sancii, sacri custodi, qui hanc concessionem feci et firmaui et testes firmare rogau. Sig+num Petri Bonifilii, monachi. Sig+num Raimundi Tolosani. Sig+num Petri Raimundi, qui dicitur Brocha. Sig+num Raimundi Iohannis.

PETRUS sacerdos, qui hoc rogatus scripsit prephato die et anno S+S.